

УДК 594.381

**ЕКОЛОГІЯ І ПОШИРЕННЯ МОЛЮСКІВ ПІДРОДУ PEREGRIANA
СЕКЦІЇ AMPULLACEANA У ВОДОЙМАХ
ЖИТОМИРСЬКОГО ПОЛІССЯ**

Л. Ю. Чернищенко ¹, Л. Є. Астахова ²

^{1,2} Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Підвищений інтерес до вивчення ставковиків пояснюється їх повсюдним поширенням і важливим практичним значенням. Відома роль цих гідробіонтів у кругообігу органічної речовини і трансформації енергії, біоіндикації забруднення навколишнього середовища, облігатних проміжних живителів личинкових форм деяких трематод. Виходячи із важливості даної групи молюсків, мета нашого дослідження полягала у вивченні особливостей екології ставковиків підроду *Peregriana* секції *Ampullaceana* у водоймах Житомирського Полісся.

Збір молюсків здійснювали тими ж методами, які застосовуються для збирання донної фауни водойм [1]. Видову належність ставковиків визначали відповідно до проведеної ревізії цієї групи молюсків [2].

В ході досліджень у водоймах Житомирщини було виявлено 4 види молюсків підроду *Peregriana* секції *Ampullaceana*: *Lymnaea ampullacea*, *L.intermedia*, *L.ovata* і *L.balthica*. Виявляли їх в річках та водоймах, які пов'язані з ними: рукавах, затонах, старицях, полоях; а також в ставках, меліоративних каналах, струмках. Ці молюски віддають перевагу мілководдям, біотопам з піщано-мулистими, кам'янистими з намулом та обростаннями донними відкладами. Прозорість води в місцях їх поселення була повною. Збирали їх як на прибережному камінні, на ґрунті, так і на водяній рослинності. Виявляли серед заростей рдестів (*Potamogeton*), жабурника звичайного (*Hydrocharis morsus-ranae*), роголистика зануреного (*Ceratophyllum demersum*), глечиків жовтих (*Nuphar luteum*), елодеї канадської (*Elodea canadensis*).

Слід зазначити, що найбільш поширеними у водоймах Житомирщини з даної групи молюсків є *L. balthica*, в меншій мірі ми виявляли *L. ampullacea* і *L. ovata*, ще в меншій – *L.intermedia*. Зокрема, *L. balthica* зустрічали в річках та у водоймах їх придаткової системи – в ставках, озерах, меліоративних каналах, струмках, канавах та калюжах. Молюск займає переважно прибережні ділянки водойм з піщано-мулистими, мулистими, глинисто-мулистими та кам'янистими з намулом донними відкладами. Він є типовим фітофілом. Щільність поселення молюска в обстежених водоймах була

різною. Так, в канаві (с. Грузливець) вона складала 5-10 екз/м², в струмку (сел. Нова Борова) – 20-30 екз/м².

Поселення *L. atpullacea* виявляли у річках, ставках, струмках, меліоративних каналах, калюжах. Поселяється цей молюск на мілководдях, переважно на відкритих ділянках ґрунту. Знаходили його також серед водної рослинності та на плівці поверхневого натягу води. *L. atpullacea* віддає перевагу мулистим, піщано-мулистим та кам'янистим з намулом ґрунтам. Щільність поселення *L. atpullacea* в обстежених водоймах невисока. Так, в р.Візня (с.Ворсівка) вона становила 1-3 екз/м², в ставку (сел. Баранівка) - 5-6 екз/м². *L.ovata* виявлений в річках та у водоймах, що пов'язані з ними, в меліоративних каналах. Поселяється молюск в біотопах з піщано-мулистими, мулистими, глинисто-мулистими та кам'янистими з намулом донними відкладами. Зустрічали його переважно на мілководдях з добре прогрітою водою, в сплетіннях нитчастих водоростей (*Ulotrichales*, *Cladophorales*). Щільність поселення молюска в обстежених водоймах була невеликою - 1-6 екз/м².

У подібних біотопах знайдені і поселення *L. intermedia* - в річках і водоймах, які пов'язані з ними, в меліоративних каналах, струмках. Цього молюска зустрічали на невеликих глибинах, в біотопах з піщаними, піщано-мулистими, піщано-глинистими, мулистими, кам'янистими з намулом і обростаннями донними відкладами. Знаходили гідробіонтів або безпосередньо на ґрунті, або в складі фітофільних біоценозів. Щільність поселення *L. intermedia* в обстежених водоймах була невисокою. Так, в струмку (с. Кам'яний Брід) вона складала 0,5-1 екз/м², а в р.Норин (м.Овруч) - 1-2 екз/м².

Молюски підроду *Peregiana* секції *Ampullaceana* є досить чутливими до стану навколишнього середовища. Їх можна виявити лише у водоймах з достатньою мінералізацією води (320-500 мг/л), оскільки у водоймах з низькою мінералізацією (100-200 мг/л) вони практично не поселяються. Правда, відмічена певна відмінність у чутливості до цього фактору у різних представників секції *Ampullaceana*. Вона більш виражена у *L. atpullacea* та *L. intermedia*. Що до реакції середовища, то усі представники секції поселяються у водоймах з нейтрально-лужною концентрацією середовища в менших межах коливання цього фак. тору від 7,0 до 8,5 рН. Деякі більші коливання рН витримує *L. ovata*. Розподіл ставковиків у водоймах і різні аспекти їх життєдіяльності, що зумовлюють виживання тварин, значною мірою визначаються особливостями газового режиму водойм. Найкращими умовами для їх розвитку є умови газового режиму, що характеризуються високим насиченням води киснем, концентрація якого становить вдень 8-12 мг/л.

Умови життя молюсків у водоймах значною мірою визначаються і рівнем вмісту у воді органічної речовини, яка потрапляє у водойми в результаті різних алохтонних і автохтонних

процесів. Виявлено, що молюски секції *Ampullaceana* віддають перевагу водоймам, в яких рівень перманганатної окислюваності не перевищує 20 мг O_2 /л і коливається в межах 10-20 мг O_2 /л.

Література

1. Жадин В. И. Методика изучения донной фауны водоемов и экологии донных беспозвоночных / В. И. Жадин // Жизнь пресных вод СССР. – Т. 4. – М.-Л.: изд-во АН СССР, 1956. – С. 279–382.

2. Круглов Н. Д. Моллюски семейства прудовиков (*Lymnaeidae*, *Gastropoda*, *Pulmonata*) Европы и Северной Азии / Н. Д. Круглов. – Смоленск: Изд-во СГПУ, 2005. – 507 с.